

Men staat verbluft over zulk een geschiedschouwing.

Hier goochelt Dr S. waar met een paar „lijnen“ en daarmee wordt — simple comme bonjour! — de heele actie van '34 en '86 geteekend.

Ook hier heeft men weer een van die tegenstellingen, die door haar eenvoud aantrekken en toch zoo onwaar zijn.

Het leven en de geschiedenis zijn heusch zoo eenvoudig niet, dat men ze met enkele krabbeltjes in beeld kan brengen.

De actie van '34 komt er het gunstigst af. Ze was volgens Dr v. d. V. S. wel wat eenzijdig. Maar hiermee kan men zich troosten: alles is eenzijdig. Het accent lag er in elk geval op den geest. En dat is je ware.

De actie van '86 is geheel afhankelijk van die van '34. Zij is zonder den geest van '34 een dood lathengeraamte. Zij had ook zelf wel wat „geest“. Maar dat was toch niet de hoofdzak. Als de geest van '34 weg gaat, dan is, naar de voorstelling van Dr v. d. V. S., de geest van '86 niet krachtig genoeg om het vormencomplex op de been te houden.

Wordt door deze teekening vooral de actie van '86 niet onverantwoordelijk geklemd?

Bij de ineensmelting in 1892 legden de kerken uit de Doleantie openlijk het getuigenis af, dat de scheiding een werk Gods was.

En naar waarheid.

Daarop mag niet het minste worden afgedongen. Een kerkelijke geloofsmoed werd er in '34 openbaar.

Voor geen vervolging deinsde men terug. En wat in '86 aan bespotting en anderszins geleden is moet ver onderdoen voor wat men in '34 had te verduren.

Maar nooit sprak men over „formuleeringen“ op den toon, waarop Dr S. dat doet. Men stelde de Formulieren van Eenigheid en de Kerkenorde hoog. In zijn adressen aan den Koning wees men op het onschrijfbaar en onwetig van den genootschappelijke vorm, welken deze de kerk in 1816 had opleged.

Toch dreigde deze schoone actie telkens te verlopen. Waarom? Omdat men het over formeels kwesties niet kon eens worden. In zijn brochure „Heeft de Christelijke Gereformeerde Kerk recht van bestaan?“ vraagt Dr van der Linden:

„Maar wat leert onze eigen geschiedenis? Welk een schier eindeloze strijd, vele jaren aanéén — immers tot 1854 toe — heeft de kerk der scheiding niet beroerd, somwijlen haast uiteengescheurd.“

Zoozeer legde het uitwendig vormelijke vele jaren lang beslag op deze actie.

Maar door Gods genade ging zij niet onder.

Het uitwendige verkreeg geen heerschappij over het inwendige.

Het geloof overwon.

En nu de actie van '86.

Zou zij niet uitwendig-vormelijk van opzet zijn geweest?

Zeker, de actie van '34 was meer spontaan, die van '86 werd langer voorbereid. Daarom kon de eerste naar de oude historische vormen der Gereformeerde Kerken niet zulk een diepgaand onderzoek doen als de laatste.

Maar zou in '86 het accent hebben gelegen op het uitwendig vormelijke?

Die de Doleantie actief hebben meegemaakt zullen als uit één mond hiertegen protesteeren.

Zelf heb ik van de actie weinig of geen heugenis.

Maar ik heb er vromen van hooren verhalen. En ik heb vaak ontroerd toegeluisterd.

Wat diep-geestelijken indruk had ze bij hen achtergelaten!

Hoe wisten zij de eene predikatie na de andere te noemen, die alle in hun ziel waren gezonken.

B.v. een preek over den tekst: „Niets hebbende en nochtans alles bezittende“. De kerk was zelfs van dak beroofd. En toch, de kerkangers gevoelden het onder die preek: wij hebben een rijken Christus, en daarom hebben wij alles. Een zeide mij: ik had nog nooit zoo gevoeld welk een volheid er in Christus is als op dat oogenblik.

Een godvreezende vrouw uit een heel ander deel des lands bekende mij: 't was mij in die dagen of ik Christus door de kerk zag wandelen.

En van hoevelen heb ik niet de verzuchting vernomen: wat leefden wij toen veel dicht bij den Heere dan nu; wij zien met zooveel heimwee op dien tijd terug.

Kunnen die zielenstemmingen door de accentueering van het uitwendig vormelijke zijn te voorschijn geroepen?

Ik raad Dr Smit aan eens te gaan zitten aan de voeten van die vromen, die behooren tot het stervende geslacht van '86.

Mij dunkt, dan zal hij zich in stilte schamen over wat hij hier neerschreef.

Zeker, ook met de actie van '86 was veel onheiligs gemengd. Vooral op plaatsen, waar een massale uitroeping tot stand kwam, werden niet allen gedreven door zuivere motieven. Doch dat zet op die actie het stempel niet.

De Doleantie droeg niet minder dan de Schieding een hoog geestelijk karakter.

't Is waar, men haalde niet uit over het recht van het subjeet.

Men kwam meer op voor het recht Gods.

Doch de ziel leefde erbij.

En dan wordt de ziel geen onrecht gedaan.

Ik zou dan ook Dr v. d. V. S. vriendelijk willen verzoeken, zich nooit meer in dezen geest over de Doleantie uit te laten.

Hij griet er hen, die toen dagen van hoogspanning in het geestelijke doormaakten, meer mee dan hij vermoedt.

Hij bedroeft Gods heiligen.

Wij wenschen de dagen van '86 niet meer terug. Evenmin als die van '34. Wij zijn blijde met de dagen, waarin wij leven. God heeft alle ding schoon gemaakt op Zijn tijd.

Maar wij wenschten wel, dat iets van dat heilige vuur van '34 en '86 weer in onze Gereformeerde Kerken vlamde.

We zouden niet praten over mystiek.

We zouden mystiek zijn.

Dat dan Dr v. d. V. S. niet verder ga met zóó over de actie van '86 te oordeelen!

Want dan doet hij tekort aan het werk Gods!

Schijnbaar heeft Dr Kuyper geen klagen, dat hij door Dr v. d. V. S. niet hoog genoeg wordt opgevoeld.

In het eerste artikel ontvangt hij eertitels als: Napoleons-figuur, man Gods, held Gods, een koning over de geschiedenis, de machtige, levendige menschengeschied, die den vorm beheerscht.

Hier worden de praedicaten op het standbeeld van Erasmus schier nog overtroffen.

En Dr v. d. V. S. rekent zich onder zijn dankbare navolgers.

Maar in het vierde artikel krijgt Dr Kuyper wel beschouwd, voorloopig zijn congé. O, tragiek der autonomie!

Nee, nee, Dr v. d. V. S. wil „geen tegenstelling tusschen beide geesteshelden forceeren“. Hij pleit niet „voor een vervanging van Dr Kuyper's arbeid door Dr Bavinck's arbeid“. „Nu versta men dit goed.“

Maar ondertusschen zal Dr Kuyper in de naaste toekomst zich toch op den achtergrond moeten houden. Immers, „het zal koers geven aan den levensovergang in het Gereformeerde leven te midden van welken wij leven, dat aan het hoofd van den toekomstigen tijd gaat de persoonlijkheid, het leven en de arbeid van Dr Bavinck. Vraagt men ons, wat wij willen, als wij spreken over „reformatie“, levensovergang, wordende correcties, nieuwe periode, nieuwstelling van het probleem „vorm en geest“, verlegging van het accent, meer aandacht aan het zieleleven, voor den geest, voor de persoonlijkheid, samenwerking en opbouw, daar, waar samenwerking en opbouw mogelijk is enz., dan zal ons stereotype antwoord zijn: „Wij willen dat, wat in Dr Bavinck was!“ En dan sluit dat antwoord een gansch program voor minstens een halve eeuw arbeid in.“

Zal krachtens Dr v. d. V. S.'s wet der accentverlegging na die halve eeuw Dr Kuyper misschien weer een kansje krijgen?

Tot deze toekomstbeschouwing wordt Dr S. genoopt door zijn eigenaardige visie op Dr Kuyper.

Hij ging weer „lijnen uitspelden“ tusschen Dr Kuyper en Dr Bavinck.

En zoo stelde hij aan den eenen kant Dr Kuyper de machtige in het „lijnen uitspellen“, die het accent legde op de zuiverheid van vorm, intellect, leer, dogmatiek, formuleering, organisatie en aan den anderen kant Dr Bavinck, die 't accent meer legde op de ziel dan op 't intellect, op den geest, meer dan op de formuleering, op de persoonlijkheid meer dan op de organisatie.

Maar hoe doet hij hier Dr Kuyper onrecht!

Heeft hij dan nooit „Drie kleine vossen“ van Dr Kuyper gelezen? Wordt daarin niet uitdrukkelijk tegen het intellectualisme gewaarschuwd?

En bij waarschuwing bleef het niet.

Heeft Dr Kuyper niet duizenden meditaties geschreven, die het gansche land door zielsverkwiking brachten?

Is dat soms een onbetekenend onderdeel van zijn arbeid geweest?

Welke schrijver in ons land, men rekene er gerust de Ethischen bij, heeft zulk een schat van mystiek ons nagelaten als juist Dr Kuyper?

Legde hij dan 't accent op het intellect?

Stellig, zijn dogmatische arbeid had enormen invloed, inzonderheid op de predikanten. Er zijn er wel geweest, die op den preekstoel enkel Kuyperiaansche dogmatiek gaven.

Maar heeft Dr Kuyper daartegen niet aanstonds zijn stem verheven?

Nog hoor ik hem in de collegezaal ons op het hart binden om toch niet in intellectualisme te vervallen, om toch te zorgen, dat niet de notaris den kansel beklimt.

Zei hij niet eens, dat het hem bedroefde, zo-dikwijls hij vernam, dat een kandidaat van de Vrije Universiteit puur voorwerpelijk preekte?

Is hij juist niet door vijanden gehoord als de man van de unio mystica?

Denkt Dr v. d. V. S. werkelijk, dat Dr K. zulk een breede plaats zou hebben veroverd in het hart van het Gereformeerde volk, indien hij zijn

kracht had gezocht in het uitwendig vormelijke, in een louter voorwerpelijke waarheid?

Er viel hiervan nog meer te zeggen.

Maar genoeg.

Omdat Dr v. d. V. S. het Gereformeerde volk niet voldoende kent, kent hij ook Dr Kuyper niet voldoende.

En om diezelfde reden kent hij ook Dr Bavinck niet voldoende.

Het is absoluut onwaar, dat Dr Bavinck het accent liet vallen op het subjeetieve.

Al heeft hij nauwgezette studie gemaakt van de menschelijke ziel, al was psychologie een van zijn lievelingsvakken, zijn meesterwerk is en blijft zijn Gereformeerde Dogmatiek.

En hij behandelde die Dogmatiek juist van de meest objectieve zijde en gaf daarom zooveel ruimte aan de dogmenhistorie.

Van jongsaf was hij gesteld op fijne vormen.

Uit zijn briefwisseling beluistert gij keer op keer zijn verlangen naar belijning.

In de kwestie objectief-subjectief stond hij er precies zoo voor als Dr Kuyper.

Als men zijn „Zekerheid des Geloofs“ leest, dan houdt hij daarin eer den voorwerpelijken dan den onderwerpelijken kant.

Dr Bavinck wilde niet eenzijdig zijn.

En toch, zoo constateert Dr v. d. V. S., Dr Bavinck was eenzijdig.

Maar nu wil Dr S. die eenzijdigheid van Dr Bavinck niet corrigeren.

Nee, hij heft de leuze op: wij willen wat in Dr Bavinck was.

Ik kan het niet helpen, maar dit klinkt mij ietwat profaan.

Ik denk hierbij onwillekeurig aan wat Paulus schreef in den Filippenserbrieff: „Want dat gevoelen zij in u, hetwelk ook in Christus Jezus was“.

(2:5).

In Christus was geen zonde.

In Dr Bavinck wel.

Het gaal den kant van Bavinck-vergoding op, als wij tot ons devies kiezen: wij willen wat in Dr Bavinck was.

Dr Kuyper en Dr Bavinck hadden beiden ongetwijfeld hun gebreken.

Maar die moeten wij zoeken te mijden.

Doch in hun gevoelen over de verhouding van subjeet tot object, van het onderwerpelijke tot het voorwerpelijke streefden zij naar harmonie.

En daarin moeten wij hen volgen.

God heeft ons beide mannen tegelijk geschenken. Laten wij hen dan niet door willekeurig uitspikkelde lijnen scheiden.

En vooral niet tegen het gebrek van den een waarschuwen en van het gebrek van den ander een grondslag maken om er op te bouwen.

Laten we trachten te voorkomen, dat straks de een in onze kerken zich beroemt: ik ben van Kuyper! En de ander: ik ben van Bavinck!

Aanvaarden we beiden in hun aanvulling van elkander.

Is Christus gedeeld?

Is Bavinck voor u gekruisigd?

Of zijt gij in Bavinck's naam gedoopt?

HEPP.

Naschrift. In ons vorig artikel leze men „ken“, principes voor: „denk“, principes.

Omdat in dit artikel tal van kerkelijke kwesties worden aangeroerd, vervalt ditmaal de rubriek Kerkelijk Leven.

UIT DE SCHRIFT.

Tot het einde.

... zoo heeft Hij ze liefgehad tot het einde.

Joh. 13:1.

In onze verscheurde en verscheurende wereld, die der ontbinding is overgegeven, is liefde, dat is saambinding, altijd een wonder.

Maar als de liefde eenmaal bestaat, als ze haar aanvang gevonden en aan een begin zich vastgehecht heeft, dan is liefhebben tot het einde, van Gods zijde gezien, een vanzelfsheid; doch van ons menschelijk standpunt uit beschouwd, een wonder. Niets spreekt, wanneer eenmaal de liefde gegeven is, meer vanzelf, dan dat God het voorwerp Zijner liefde liefheeft tot het einde. Doch wanneer een mensch liefheeft en zijn liefde waarlijk zich aan haar voorwerp hecht tot het einde, wel, dan is daar geen grooter wonder.

* * *

Van Goddelijke liefde noemden wij het een vanzelfsheid, dat ze, eenmaal ontwaakt, tot het einde toe bemint. Gods liefde toch is verkiezende, is scheppende liefde. Zij ligt in Zijn Wezen als een brandend vuur van eeuwigheid; en buiten Hem Zelf was immers niets aanwezig, waaraan zich Gods liefde hechten kon — in die eeuwigheid, waar de liefde haar besluit eens nam. Wij menschen kunnen slechts liefhebben hetgeen wij voorhanden vinden; God echter vindt niets voor handen wanneer Hij Zich Zijn liefdedaad voor

Maar

grootte

Is d

Nee

Heeret

is hen

voltrek

het ei

is dat

wezig;

Men

anders

Is Go

boude

kaart

en nu

boude

zelf n

heid,

schen-

deed;

voorw

aan h

den s

van h

ne id

maakt

mense

doch

vinder

dan k

heid

veel

doet,

sterke

liefde

heeft

in de

tot el

aan h

gelijk

liefde,

die he

niet d

ook d

de w

vervo

kelijk

die in

de w

ontnu

dán l

uw w

gij ste

winne

rosset

weede

Lie

ook e

grijpe

hebbe

gevon

strev

Prij

pelen

den l

Dat

lereer

Chris

schep

niet,

kies;

mind